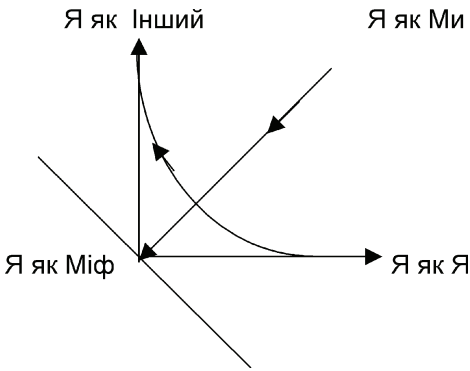

концепція". Це специфічний несвідомий образ самого себе, відповідно до котрого індивіда можна описати в такий спосіб:

Наслідуючи логіці МЯС, аспект організації поданий віссю "Я як Я", аспект функціонування — "Я як Інший", аспект зв'язку — "Я як Ми", а точка координатора віссю "Я як Міф" [3].

Аспект зв'язку — це та вісь, по котрій менше ціле, тобто в даному випадку "Я-концепція", пов'язана з великим цілим (соціумом). Якщо говорити про політику, то це процес політичної соціалізації особистості, формування тих уявлень про мир, що потім ляжуть у засаду її світогляду. Тут соціум безпосередньо впливає на людину, тому що аспект зв'язку — це місце сугестії особистості суспільством. З цього погляду сучасна Україна (утім, також як і інші колишні радянські республіки) не має єдиний ідеологічний і культурний взірець, що міг би формувати єдиний погляд на простір політики. Варто цілком погодитися з визначенням В.М. Овощнікова, у якому він підкреслює, що сучасний соціум являє собою осколки від тих дзеркал, що виявляли повноцінну культуру [3]. Ці розрізнені частини склеєні таким чином, що сучасна українська культура являє собою еkleктичну полотнину художників-аматорів. Тому і політичний зріз нашої культури формує осколкове, неадекватне світосприймання реальності в людині.

Діапазон політичних думок, поглядів, ідей і програм великий, але проблема в тому, що усі вони не мають повноту влади у внутрішньому просторі людини, а являють собою розрізнені осколки місцевих і далеких культур, що найчастіше суперечать і виключають один одного. Сьо-

годнішній механізм соціальної сугестії, за допомогою якого в людині формується образ себе як члена якогось політичного руху або партії, працює в період глобальної зміни соціальної парадигми, сказати точніше — відходу старої парадигми і відсутності оформленої нової. Аспект "Я як МИ" в Україні містить у собі одночасно велика кількість різноспрямованих концепцій. Тут і комуністичні цінності справедливості і рівності (адже старше покоління — це живі носії ідеології радянського державного устрою), і соціалістичні принципи, по котрим держава зобов'язана піклуватися про кожного з громадян, і привнесені, західноєвропейські — "self made man", "you are not aggressive enough, you should be more aggressive". Нарешті, соціум намагається сформувати образ "Я як МИ" новоукраїнської державності та незалежності, що на перший погляд відчувається оформленим і достатньо агресивним, але при більш пильному розгляді — аморфним і суперечливим (за ілюстрацію можна взяти спроби нових ідеологів прив'язати державність то до українського язичництва, то до українського православ'я, то до уніатства).

Вся ця неузгодженість і збої в механізмі сугестії призводять до того, що людина в точці координатора, у місці самооцінки не може точно ідентифікувати себе з конкретною політичною течією. Тому недивовижно, що сьогоднішній виборець перші п'ять хвилин повний соціалістичних переконань, потім — націоналістичних і т.д. — у залежності від того, хто з політичних лідерів виступає на каналах ЗМІ.

Точка координатора або "Я як міфічна ідеальна особистість" (Я як самовідношення) [3]. Це той глибинний, підсвідомий образ себе в людині, що він привласнив собі в процесі соціалізації у конкретному культурному середовищі, тому середовищі, носіями якого були батьки цієї людини, вихователі, люди, що зіграли за якимись причинами важливу роль у його житті. Це конкретний соціально-психологічний світ, місто, національність, держава. Все це в сукупності формує в людині ядро, картину свого ідеального життя, відповідно до якого він буде будувати своє реальне життя. Тут певне його відношення до самого себе, те,

погляду радянського психолога А.Н. Леонтьєва описати структуру людських потреб можна лише за допомогою аналізу діяльності індивіда [1]. Тут простір політики виступає як інструментальне поле для реалізації людських потреб у всіх суспільних сферах (економічній, правовій, культурній, науковій, екологічній і т.д.). Тобто це той інструмент соціума, що структурізує методи і засоби реалізації людини в суспільстві. Тут соціум затверджує легітимні і заборонені форми бізнесу і фінансової політики, пріоритети розвитку галузей народного господарства, освіти і науки.

З придбанням статусу повноправного громадянина (атестат зрілості, паспорт), людина починає активно вступати в економічні, політико-правові та інші відношення, задовольняючи потреби своєї індивідуальності (житло, їжа, продовження роду і т.д.) і своєї особистості (робота, соціальний статус, зарплата, кар'єра і т.д.). Його потреби такі, які надавав і/або нині надає соціум, у якому він живе. Тому малоімовірно, що в корумпованому і мафіозному суспільстві в індивіда виникне потреба "взлюбити ближнього свого" або ж реалізовувати програми соціального забезпечення за умови, що в його внутрішньому психологічному просторі ці поняття відсутні.

У якій формі суб'єкт буде реалізовувати свої потреби можна відстежити по аспекту функціонування "Я як Інший", тобто по тому діапазону соціальних ролей, що людина використовує у своєму житті. Природно, що людина буде використовувати ті штампи і стереотипи поведінки, що він привласнив собі в процесі політичної соціалізації, а також ті, що він придбав завдяки своєму життєвому досвіду. Може бути, це будуть якісь ліво-радикальні засоби досягнення своїх цілей або ж такі, що являються традиційними, типовими для даного суспільства.

На сьогоднішній день рівень політичної активності в Україні невеликий. У першу чергу це, звісно ж, пов'язано з відсутністю політичної традиції активно реалізовувати свої погляди на облаштованість суспільства. Причому це помітно не стільки при використанні пасивного виборчого права (кандидатів на будь-яке вакантне виборче місце за-

раз дуже багато), скільки при реалізації активного виборчого права.

Якщо звернутися до масових методів реалізації людських потреб, то перше, що упадає в око — це такі форми політичної активності як мітинги, страйки, колективні судові позови, запропоновані до держави, нездідної виплатити заробітну плату і т.п. Причому ці політичні методи пріоритетні для низькосплачуваних і малозабезпечених прошарків населення. Методи високосплачуваних фахівців, а також приватних підприємців пов'язані, в першу чергу, з легітимним, а також нелегітимним лоббіруванням вузькогрупових інтересів у парламенті й інших політичних інститутах для реалізації своїх "підприємницьких" цінностей — збільшення обороту капіталу, поширення сфери економічного і фінансового впливу. Здавалося б, що все це повторює історію західноєвропейських країн. Проте ж при ближчому розгляді упадає в око специфіка. Історія сучасного українського суспільства тісно пов'язана з такою культурологічною середою як ГУЛАГ, політичні ув'язнені, зони позбавлення волі (автор стосується лише найближчого минулого, не торкаючись більш ранньої історії — історії Російської імперії). У силу цього в багатьох громадян України не викликають відторгнення політичні методи впливу, що межують з антисоціальними, забороненими Буквою Закону. Саме тому основна проблема корумпованості в політиці пов'язана не з тим, що закони недосконалі (хоча і це вкрай серйозний показник) і не з тим, що пробуксовують механізми їхнього втілення в життя, — це вдруге. Вся справа в тому, що нелегітимні методи досягнення своїх цілей являються невід'ємною частиною картини світу багатьох із нас. І вони будуть превалювати в політиці доти, поки не сформується нове покоління українців, що несе своїм політичним ядром іншу картину світу, інше мировідношення, що буде потребувати зовсім інших засобів реалізації своїх потреб. На жаль, ніяких передумов для формування "легітимно-правової" картини світу у майбутніх суб'єктів політики на сьогоднішній день в Україні не формується: ні найближче оточення індивіда, ні політико-правові інститути держави в цілому не прагнуть

закласти в основу своєї політичної поведінки норми законності і максимальної відкритості.

І, нарешті, про взаємодію тих аспектів "Я-концепції", що характеризують внутрішнє і зовнішнє буття цього цілого [2]. Взаємодія аспекту координації "Я як міфічна ідеальна особистість" і аспекту організації "Я як Я" описують внутрішнє буття цілого [2]. Ми доторкаємося до внутрішнього світу людини, його картини світу, у якій міститься його власне відношення до себе, людей, його цінності й ідеали. Тут закладена програма життя миротворця або революціонера, ідейного вождя або прихильника давних традицій. Саме в цьому внутрішньому просторі особистості містяться ті засоби самовиявлення, що потім розгорнуться в більшому цілому, тобто в соціумі. Адже ту саму потребу люди різних культурологічних серед будуть реалізовувати по-різному, можливо, що це будуть прямо протилежні, що взаїмовиключні засоби.

Таке наповнення внутрішнього простору є присутнім кожному з нас, але частіше усього воно за порогом усвідомлення. На думку радянського психолога Д.Н. Узнадзе механізм розгортання цих аспектів працює рефлекторно доти, поки людиною не буде зроблена цілеспрямована робота з виявлення на поріг усвідомлення цієї сторони свого буття.

Що ж стосується опису зовнішнього буття даного цілого, то ця роль виконують аспект функціонування "Я як Інший" і аспект зв'язку "Я як Ми". Це — соціальні ролі й об'єктивні форми самовираження суб'єкта в політиці. Цей опис можна проілюструвати картинкою з життя сучасної України: діапазон іміджів професійних політиків старшого покоління практично зводиться до двох — трьох зразків. Незважаючи на приналежність до діаметрально протилежних політичних течій, їхній зовнішній вигляд, форма спілкування, методи політичної боротьби робить їх братами-близнюками (корені цього легко знайти в радянській політичній субкультурі, що пропонувала один стандарт на політиків і не терпіла відхилень). Проте і значна частина суспільства схильна сприймати позитивно їхній імідж, що відповідає живучій в них радянській субкультурі і вкрай негативно ними

сприймаються методи самовираження в політиці, що були привнесені західноєвропейською субкультурою.

Ці замітки — лише перша спроба осмислення тих механізмів, що являються невід'ємною частиною психіки людини й опосередковано впливають на його дії в просторі політики. Погляди автора можуть показатися декілька песимістичними, що формують представлення про Україну як державу без демократичного майбутнього, а про українців як про машину, зняряддя в руках суспільства. Може бути дійсно деякі висловлення і категоричні. Але в захист тих ідей, що тут були викладені, достатньо звернути увагу на наступні моменти: практично усі громадяни України вкрай негативно оцінювали й оцінюють багато внутрішньополітичних подій і процесів, роботу політичних інститутів, ті спроби вийти з кризової ситуації, що робилися нашою політичною елітою. Навіть власна політична культура і політична грамотність не дає привіда нам не те, що пишатися, але хоча б просто оцінювати себе позитивно. Тому не настільки вже легковажна і абсурдна, як здається на перший погляд, ідея того, що для трансформаційних змін у політичній культурі України, функціонуванні політичних інститутів, всього простору політики в цілому, необхідно глибоко й уважно вивчати ті механізми, що представляють зміст нашої несвідомої форми буття, нерідко приймаючи політичні рішення за нас усвідомлюючих, перетворюючи в рефлекторні механізми, замінюючи людину-творця на людину-машину. Таким чином, аналіз цієї проблеми сьогодні стає в ряд актуальних завдань політичної психології.

Література:

1. Несвідоме: природа, функції, методи дослідження. Тбілісі: 1978, т. 1, с.36, с.63.
2. І.М. Калінаускас "Наодинці зі світом". К.: 1991; с.295.
3. В.М. Овощников "Метод якісних структур і суб'єктність". / Метод якісних структур: теорія і практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. СПб.: 1997, с.64, с.65.
4. Д.Н. Узнадзе "Психологічні дослідження". М.: 1966, с.71.